

Konkurences padome

Pārskats par skolēnu formas tērpu tirgu

Par situāciju skolēnu formas tērpu tirgū

2016. gada augustā medijos izskanēja informācija par iespējamām konkurences ierobežojumiem skolēnu formas tērpu šūšanas un izplatīšanas tirgū Latvijā – izvēle šajā tirgū ir ierobežota, ņemot vērā, ka savus pakalpojumus pārsvarā piedāvā tikai pieci uzņēmumi, turklāt skolas joprojām ir dārgas un par piedāvātajām cenām ne visi vecāki tās spēj atļauties.

Konkurences padome (turpmāk – KP) jau iepriekš ir paudusi viedokli, ka *“lai gan mācību iestādes konkursa ceļā izvēlas kopumā izdevīgāko un kvalitatīvāko formas tērpu piegādātāju, dažkārt netiek ņemtas vērā skolēnu vecāku finansiālās iespējas nepieciešamo apģērbu iegādāties tieši no konkrētā izstrādātāja. Vecākiem dažkārt tiek liegta iespēja izvēlēties citu, iespējams, izdevīgāku tērpa iegādes veidu, jo netiek nodrošināta informācija par formas tērpu tehniskajiem parametriem. Ievērojot minēto, KP aicina skolas ļaut skolēnu vecākiem formas tērpus iegūt ģimenei finansiāli pieejamākā veidā.”*¹

Ņemot vērā skolēnu formas tērpu tirgus aktualitāti, KP no 2016. gada augusta līdz 2017. gada aprīlim veica šī tirgus padziļinātu izpēti. Izpēti laikā tika pieprasīta informācija no vairākām Latvijas skolām, kurās saskaņā ar formas tērpu piegādātāju mājas lapās norādīto informāciju ir ieviesti skolēnu formas tērpi. Tā rezultātā tika nosūtīti 20 informācijas pieprasījumi šādām skolām:

- Piegādātājs SIA “Pro Fashion” – Rīgas Kristīgā vidusskola, Rīgas Centra humanitārā vidusskola, Ventspils 5. vidusskola, Rīgas Purvciema vidusskola, Rīgas Juglas vidusskola;
- Piegādātājs SIA “Astaro” – Rīgas Franču licejs;

¹ KP 2016. gada 30. maija preses relīze:

<http://kp.gov.lv/lv/aktualitates/573-kp-atgadina-skolenu-vecakiem-formas-terpu-iegadei-jabut-alternativam>

- Piegādātājs SIA "Elmosa" – Ventspils 2. vidusskola, Daugavpils Vienības pamatskola, Ādažu vidusskola, Gulbenes 2. vidusskola;
- Piegādātājs SIA "Marlen Style" – Ķekavas vidusskola, Brocēnu vidusskola, Rīgas Teikas vidusskola, Krāslavas Varavīksnes vidusskola;
- Piegādātājs "skolasforma.lv" - Mārupes Vidusskola, Rīgas Hanzas vidusskola, Ulbrokas vidusskola, Valmieras Viestura vidusskola, Dobeles valsts ģimnāzija, Madonas Valsts ģimnāzija.

Papildus tika pieprasīta informācija no vairākiem uzņēmumiem, kas darbojas apģērbu šūšanas nozarē – saskaņā ar *firmas.lv* datubāzi šie uzņēmumi darbojas nozarē "Darba aizsardzības līdzekļi, formastērpi, darba apģērbi; ražošana" (NACE2 14.12), taču konkrēti skolēnu formas tērpu šūšanu nepiedāvā. Kopumā KP aptaujāja 13 uzņēmumus, lūdzot skaidrot, vai potenciāli tie spētu ražot/ piegādāt skolēnu formas tērpus, vai uzņēmums būtu ieinteresēts nodarboties ar skolēnu formas tērpu ražošanu/ piegādi, kā arī lūdzot skaidrot, vai iepriekš šis uzņēmums ir mēģinājis ienākt skolēnu formas tērpu šūšanas un izplatīšanas tirgū. Ja nē, tad KP lūdza norādīt, kādi iemesli šo uzņēmumu attur darboties minētajā tirgū.

Skolu sniegtā informācija par skolēnu formas tērpu tirgu

No 20 skolām, kurām tika izsūtīti informācijas pieprasījumi, atbildēja 16.

Skolu sadarbība ar skolēnu formas tērpu piegādātāju

No 16 skolām, kas sniedza atbildes, 13 skolās ir ieviesti skolēnu formas tērpi, savukārt trīs skolas norādīja, ka tās vēlējās ieviest skolēnu formas tērpus, taču nav bijis pietiekošs vecāku atbalsts šai idejai.

Vairākas skolas sadarbojas ne tikai ar vienu piegādātāju, bet ar vairākiem piegādātājiem vienlaicīgi, piemēram, Ķekavas vidusskola sadarbojas ar SIA "Marlen Style" un SIA "skolasforma.lv", Valmieras Viestura vidusskola sadarbojas ar SIA "skolasforma.lv" un SIA "Vikrem", Mārupes vidusskola sadarbojas ar SIA "Ameri" un to sadarbības partneri piegādē "skolasformas.lv", kā arī SIA "Clara colores" un to sadarbības partneri piegādē interneta vietnē "uniforma.lv".

Lēmums par skolēnu formas tērpu piegādātāja izvēli un skolēnu formas tērpu finansēšana

Ņemot vērā skolu sniegto informāciju, visās skolās lēmumu par skolēnu formas tērpu ieviešanu un piegādātāja izvēli pieņem Skolas padome, kuras sastāvā ir skolas vadība, skolotāji un skolēnu vecāki. Vislielākā nozīme ir vecāku viedoklim un viņu redzējumam par skolēnu formas tērpu ieviešanu, kā arī piegādātāja izvēli.

Visas aptaujātās skolas, kurās ir ieviests skolēnu formas tērps, norāda, ka paši vecāki individuāli finansē nepieciešamā apģērba iegādi. Pārsvarā visas skolas norāda, ka vecākiem ir noslēgti individuāli līgumi ar formas tērpa piegādātāju. Savukārt Ādažu vidusskola ir noslēgusi sadarbības līgumu ar skolēnu formas tērpu piegādātāju, bet bez finansiālām saistībām – līgumu par formas tērpu apmaksu slēdz piegādātājs ar skolēnu vecākiem individuāli.

Vairākas skolas norāda, ka vecākiem nav jāiegādājas viss formas tērpa komplekts – ir iespēja konkrētas formas tērpa sastāvdaļas iegādāties atsevišķi, tās pērkot veikalā (piemēram, blūzes, bikses attiecīgajā formas tērpa krāsā) vai arī no piegādātāja tiek iegādāta tikai, piemēram, veste ar skolas emblēmu, pārējo formas tērpa sastāvdaļu iegāde ir vecāka izvēle. Ir skolas, kas atbalsta, ka formas tērpu, kas vienam skolēnam palicis par mazu, bez maksas tiek nodots citam skolēnam.

Skolēnu formas tērpu piegādātāja izvēle

Aptaujātajās skolās ir novērojama dažāda prakse skolēnu formas tērpu piegādātāja izvēlē. Visbiežāk formas tērpu piegādātājs tiek izvēlēts, iepazīstoties ar internetā pieejamo informāciju (6 skolas) vai balstoties uz vecāku sniegto informāciju un ieteikumiem (6 skolas). Ir skolas, kas ņem vērā citu skolu pieredzi un informāciju iegūst no citām skolām, apskatot arī jau gatavus skolēnu formas tērpu paraugus (4 skolas). Citreiz pats uzņēmējs vēršas pie skolas, piedāvājot savus pakalpojumus, kā rezultātā tas tiek izvēlēts kā piegādātājs (1 skola).

Savukārt ir skolas, kas piegādātāju izvēlas, organizējot vienkāršotu konkursu. Piemēram, Rīgas Kristīgā vidusskolā, ņemot vērā Skolas padomes lēmumu, tika rīkota akcija, kurā tika aicināti vairāki uzņēmumi izstādīt savu produkciju. Piegādātājs tika izvēlēts, salīdzinot, vērtējot un balsojot (tika vērtēti modeļi). Savukārt Rīgas Franču licejs norāda, ka tika organizēts konkurss, kurā pieteicās desmit uzņēmumi. Lai izvēlētu piemērotāko un atbilstošāko skolēnu formas tērpu piegādātāju, liceja vecāku komiteja izveidoja skolēnu formas tērpu izvērtēšanas komisiju desmit cilvēku sastāvā. Komisijas

sastāvā bija skolēnu vecāki – modelētāji, šuvēji un tehnologi un skolotāji.

Galvenie principi, pēc kuriem skolas vadās, izvēloties piegādātāju, ir:

- apģērba kvalitāte (8 atbildes),
- cena (5 atbildes),
- dizains (krāsas un auduma izvēle – 5 atbildes);
- spēja pildīt saistības (laba sadarbība, attieksme, problēmu risināšanas ātrums, savlaicīga piegāde – 3 atbildes),
- individuāla pieeja katram skolēna vecākam un vēlmēm (2 atbildes),
- atsauksmes no citām skolām (1 atbilde).

Pēc tam, kad piegādātājs ir izvēlēts, dažkārt vairs netiek meklētas alternatīvas, mainot piegādātāju. Dažkārt arī alternatīva netiek atrasta, jo citi uzņēmumi nevar piedāvāt skolai nepieciešamo krāsu vai audumu u. tml., vai arī tādēļ, ka skolas apkārtnē un blakus pilsētās nav uzņēmumu, kas nodrošinātu šāda veida pakalpojumus. Dažas skolas (pārsvārā tās, kas atrodas ārpus Rīgas) norādīja, ka vienmēr kā alternatīva var arī būt vietējie šuvēji utt.

Ņemot vērā skolu sniegto informāciju, skolēnu formas tērpu piegādātāji pasūtījumu pārsvārā šuj paši, izņemot "skolasformas.lv", kas sadarbojas ar ražotāju SIA "Ameri", un "uniforma.lv", kas sadarbojas ar ražotāju SIA "Clara colores".

Problēmas, kas saistītas ar skolēnu formas tērpu piegādēm

No aptaujātajām skolām tikai četras skolas norādīja, ka piegādātājs ir mainījies. Iemesli piegādātāja nomaiņai ir bijuši dažādi – uzņēmuma bankrots (SIA "Vertino"), pārāk lielas izmaksas, nepietiekams audumu sortiments, slikta kvalitāte.

Kopumā skolas norādīja uz šādām sadarbības problēmām:

- piegādes termiņi – piegādātājs neievēro termiņus un skolēnu formas tērpus piegādā vēlāk, nekā tas bija plānots un atrunāts līgumos par piegādi. Tā ir vislielākā un visbiežāk sastopamā problēma;
- piegādāto skolēnu formas tērpu kvalitāte – piedāvātie formas tērpi bieži ir zemākas kvalitātes, nekā plānots;
- piegādātāju pavisība – tiek piegādāti nepareizie formas tērpi, kļūdaini izmēri, atšķirīgs fasons (kaut arī tam nevajadzētu atšķirties, ja skola ir pasūtījusi vienāda veida fasonu visiem, ar nodomu to pasūtīt ilggadēji);

- alternatīvu trūkums maza apmēra pasūtījumiem – ir ierobežotas iespējas pasūtīt nepieciešamos formas tērpus, ja pasūtījums nav pietiekoši liels;
- apgrūtināta komunikācija ar piegādātāju, zema apkalpošanas kultūra. Visvairāk šāda veida sūdzības ir par SIA "Marlen Style" un SIA "Pro Fashion", arī par citiem mazākiem uzņēmumiem.

Neskaitot to, ka skolēnu formas tērpi netiek piegādāti noteiktajā termiņā (netiek pildīti līgumu nosacījumi), neviena skola nav norādījusi, ka ir saskārusies ar negodprātīgu piegādātāja rīcību.

Publiskais iepirkums par skolēnu formas tērpu piegādi

Aptaujājot skolas, KP arī aicināja tās izteikties par publiskā iepirkuma kā procedūras izvēli, meklējot atbilstošāko piegādātāju skolēnu formas tērpu iegādei, gan arī par vienota un centralizēta iepirkuma rīkošanu vairākām skolām vienlaicīgi. Tikai dažas no skolām atbalstīja ideju organizēt publisko iepirkumu.

Argumenti "par" iepirkumu kā procedūras izvēli:

- organizējot iepirkumu, tiktu izvēlēts finansiāli izdevīgākais skolēnu formas tērpu piegādātājs, vienlaikus saglabājot arī kvalitātes prasības – nolikumā paredzot saimnieciski visizdevīgākā piedāvājuma izvēlēs kritēriju, nevis zemākās cenas piedāvājuma kritēriju, nozīme būtu materiāla un darba kvalitātei;
- iepirkuma organizēšana varētu būt lietderīga, ja valstī skolēnu formas tērpi būtu obligāts nosacījums. Tiesa, šādā gadījumā formas tērpu iegāde būtu jāfinansē no valsts vai pašvaldību līdzekļiem.

Argumenti "pret" iepirkumu kā procedūras izvēli:

- ne vienmēr iepirkuma uzvarētājs spēs garantēt vēlamu kvalitāti;
- netiktu nodrošināta individuāla pieeja skolēnu formas tērpu izvēlē;
- tiks sarežģīta skolēnu formas tērpu iegādes administrēšana un sadale;
- finansiāli izdevīgākā skolēnu formas tērpu piegādātāja izvēles process ir sarežģīts un prasa lielus ieguldījumus. Jāņem vērā, ka maksātāji ir skolēnu vecāki;
- rīkojot atkārtotu iepirkumu, varētu tikt zaudēta iepriekš izvēlēta skolēnu formas tērpa krāsa un audums.

Argumenti "par" centralizētā iepirkuma organizēšanu ir šādi:

- iespējams, samazināsies skolēnu formas tērpu cenas, vienlaikus saglabājot kvalitāti. Vienlaikus būtu jādomā par to, lai skolēnu formas tērps joprojām atspoguļotu katras skolas individuālo tēlu un emblēmu;
- ja skolēnu formas tērpu iegādi finansētu pašvaldība, tad centralizēta iepirkuma organizēšana būtu pamatota.

Argumenti "pret" publiskā iepirkuma organizēšanu ir šādi:

- ne vienmēr finansiāli izdevīgākais piedāvājums nodrošinās nepieciešamo kvalitāti;
- formas tērps nosaka piederību konkrētai skolai, ir tās simbols. Skolas individuālā tēla saglabāšanu nevar nodrošināt, masveidā ražojot skolēnu formas tērpu visām skolām pēc vienota parauga;
- netiktu nodrošināts individuāls dizains (forma, krāsa, kas atspoguļo skolas mērķus un idejas, vizuālo tēlu) katrai skolai atsevišķi. Arī citās valstīs, kur skolās ir ieviestas skolas formas, netiek veikti vienoti, centralizēti iepirkumi valsts mērogā;
- centralizēta iepirkuma ietvaros būtu sarežģīti nodrošināt to, ka skolēnu vecāki joprojām formas tērpu var iegādāties pēc "brīvprātības principa" (pasūtot visu formu vai tikai kādu tās daļu);
- tiktu kropļots tirgus un tiktu ierobežota brīva izvēle;
- vienādie formas tērpi skolās atgādina padomju laiku pieeju. Nedrīkst nonivelēt skolu individualitāti līdz pagājušo gadsimtu autoritārām praksēm.

Uzņēmumu sniegtā informācija par skolēnu formas tērpu tirgu

No 13 uzņēmumiem, kam tika pieprasīta informācija, atbildēja deviņi uzņēmumi.

Apkopojot uzņēmumu sniegtās atbildes, KP secina, ka:

Visi uzņēmumi, kas atbildēja uz KP informācijas pieprasījumu, norāda, ka ražo vai piegādā gatavu produkciju, kas ir profesionālais darba apģērbs, uniformas, bet nenodarbojas ar skolēnu formas tērpu šūšanu. Viens no aptaujātajiem uzņēmumiem norādīja, ka šobrīd gatavojas piegādāt skolēnu formas tērpus privātskolai. Pārējie aptaujātie uzņēmumi norādīja, ka teorētiski ir spējīgi ražot arī skolēnu formas tērpus, taču nav ieinteresēti vairāku apsvērumu dēļ:

- cits uzņēmējdarbības profils;
- cits klientu loks;

- bērnu apģērba šūšana ir ļoti individuāla un prasa vairāk laika, resursus un individuālu pieeju katram bērnam atsevišķi (nevar taisīt lielu produkcijas daudzumu pēc viena un tā paša parauga);
- Nav vienotas koncepcijas valsts līmenī skolēnu formas tērpu pasūtīšanā, piemēram, iepirkumu procedūras, kā to dara Valsts policija, VUGD un valsts robežsardze, pasūtot uniformas.

Kopsavilkums un secinājumi

Balstoties uz aptaujāto skolu sniegto informāciju, nav iespējams secināt, ka piegādātāji ir sadalījuši tirgu. Šāds publiski izskanējušais pieņēmums varētu būt saistīts ar skolu neelastību un nevēlēšanos mainīt piegādātāju, jo citi piegādātāji nespētu nodrošināt, piemēram, jau ierastos audumus un piegrieztnes. Visbiežāk, noslēdzot līgumu ar konkrētu piegādātāju, skola šo sadarbību turpina ilgākā termiņā. Izteikums par iespējamu aizliegtu vienošanos skolēnu formas tērpu piegādātāju starpā, visdrīzāk, norāda uz to, ka piegādātāji ir informēti par šādu skolu pieeju un nav ieinteresēti mēģināt piedāvāt savus pakalpojumus skolai, kurai jau ir izvēlēts piegādātājs.

Līgumus par skolēnu formas tērpu piegādi visbiežāk slēdz nevis pati skola, bet gan bērnu vecāki, jo tie arī finansē formas tērpu iegādi savam bērnam. Katrai skolai ir brīva izvēle – vai ieviest/neievieš skolēnu formas tērpus. Par skolēnu formas tērpu ieviešanu lemj skolas vadība kopā ar bērnu vecākiem. Tā kā nevienā no skolām Latvijā netiek rīkota publiskā iepirkuma procedūra par skolēnu formas tērpu piegādi, formas tērpu piegādātāja izvēle notiek nepietiekamos informācijas apstākļos (vecāku ieteikumi, internetā pieejamā informācija, kas ne vienmēr ir patiesa). Iepriekš minētā dēļ vecāki krietni pārmaksā par skolēnu formas tērpiem un nesaņem kvalitatīvu pakalpojumu.

Latvijā nav vienota regulējuma, kas paredzētu, ka skolēnu formas tērpu ieviešana visās Latvijas skolās ir obligāta prasība, tādēļ netiek rīkotas publisko iepirkumu procedūras, kas nodrošina to, ka tiek efektīvi izlietoti resursi – saņemts augstākas kvalitātes pakalpojums/prece par zemāku cenu. Līgumus par skolēnu formas tērpu piegādi ar piegādātāju visbiežāk slēdz nevis pati skola, bet gan bērnu vecāki, kas finansē formas tērpa iegādi savam bērnam. Katrai skolai ir brīva izvēle – vai ieviest/neievieš skolā skolēnu formas tērpu. Par skolēnu formas tērpu ieviešanu lemj skolas vadība kopā ar bērnu vecākiem – visbiežāk skolas padome.

Papildus, ņemot vērā iepriekš minēto situāciju, uzņēmēji, kas skolām potenciāli varētu piegādāt skolēnu formas tērpus, nav ieinteresēti

darboties šajā tirgū, līdz ar to rodas situācija, ka esošo skolas piegādātāju starpā ir minimāla konkurence. Tā dēļ uzņēmumiem ir iespēja sniegt zemas kvalitātes pakalpojumu par augstām cenām.

Tā kā nevienā no skolām Latvijā netiek rīkota publiskā iepirkuma procedūra par skolēnu formas tērpu piegādi, skolēnu formas tērpu piegādātāja izvēle notiek nepietiekamas informācijas apstākļos (vecāku ieteikumi, internetā pieejamā informācija, kas ne vienmēr ir patiesa). Iepriekš minētā dēļ vecāki, iespējams, krietni pārmaksā par skolēnu formas tērpu un nesaņem kvalitatīvu pakalpojumu.

KP rekomendē

Ņemot vērā visu iepriekš minēto, KP organizēja tikšanos ar Patērētāju tiesību aizsardzību centru, Izglītības kvalitātes valsts dienestu un Rīgas domes Izglītības, kultūras un sporta departamenta Izglītības pārvaldi, kā rezultātā KP ir izstrādājusi labās prakses apkopojumu skolēnu formas tērpu piegādātāju izvēles procesam un aicina skolas administrāciju tās ņemt vērā, izvēloties formas tērpu piegādātāju:

1. Regulāra konkursu par skolēnu formas tērpu piegādātāja izvēli organizēšana, ko paziņo publiski ar mērķi uzaicināt pēc iespējas vairāk uzņēmumus, kas potenciāli varētu sniegt šo pakalpojumu;
2. Skola nodrošina, ka informācija par skolēnu formas tērpu (auduma apraksts, piegrieztnes utt.) pastāvīgi ir pieejama, piemēram, skolas mājas lapā, un vecākiem netiek liegta iespēja formas tērpu darināt saviem bērniem arī patstāvīgi;
3. Skolas padome sadarbībā ar skolēnu vecākiem izveido formas tērpu konkursa komisiju, kurā pēc iespējas iekļauj vecākus, kuri ir kompetenti konkrētajā jomā (piemēram, šuvēji, modelētāji u. tml.);
4. Skola organizē vecāku aptauju par vecāku vēlmēm un iespējām skolēnu formas tērpu iegādē un aptaujā iegūtos rezultātus iekļauj formas tērpu vērtēšanas kritērijos, ko skolas padome ņem vērā, izvēloties apgērba piegādātāju, un kas nodrošina maksimāli plašu uzņēmumu dalību konkursā;
5. Skola atbalsta skolēnu formas tērpu komisiju, t.i., nodrošina pēc iespējas visu nepieciešamo, lai skolēnu formas tērpu komisijai būtu iespējams objektīvi un pilnvērtīgi izvērtēt visus piedāvājumus;

6. Skolēnu formas tērpu komisija rūpīgi izvērtē pakalpojuma cenas, kvalitāti, izvēloties labāko pretendenta piedāvājumu, kas atbilst komisijas izvirzītajiem vērtēšanas kritērijiem;
7. Skola apņemas ar izvēlēto skolēnu formas tērpu piegādātāju slēgt sadarbības līgumu, kurā ir ietverti noteikumi par termiņu ievērošanu, kvalitātes prasību nodrošināšanu un formas tērpu apmaksas kārtību. Pēc tam attiecīgi skolēnu vecāki slēdz individuālu līgumu ar skolēnu formas tērpa piegādātāju;
8. Skola apņemas sekot līdzī tam, vai skolēnu formas tērpu piegādātājs pilda visus sadarbības līguma nosacījumus godprātīgi, nosakot skolā konkrētu atbildīgo personu šajos jautājumos (kas, piemēram, izskata vecāku sūdzības un komunicē ar formas tērpu piegādātāju). Skolas apņemas regulāri izvērtēt, vai turpināt sadarbību ar konkrēto piegādātāju un sekot līdzī aktualitātēm skolēnu formas tērpu tirgū;
9. Gadījumā, ja skolēnu formas tērpu piegādātājs nepilda saistības, skola kopā ar skolas padomi lemj par jauna konkursa par skolēnu formas tērpu piegādātāju izvēli organizēšanu.